

ПЕЛАГОНСКИ КУЛТУРНО - НАУЧНИ СРЕДБИ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

18

- НОВАЦИ, 2022-

НОВАЦИ, 2023

**ПЕЛАГОНСКИ
КУЛТУРНО-НАУЧНИ СРЕДБИ
НОВАЦИ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

18

НОВАЦИ 2022

НОВАЦИ, 2023

Издавач:
Пелагонски-културно-научни средби – Новаци

За издавачот:
д-р Весна Калпаковска

Главен и одговорен уредник:
д-р Весна Калпаковска

Редакција
Горѓи Лазаревски
Трајан Митровски
Биљана Т. Димко

Лектура и коректура:
Трудите се лекторирани од самите автори

Компјутерска обработка
д-р Весна Калпаковска

Новаци, 2023

**ПЕЛАГОНСКИ
КУЛТУРНО-НАУЧНИ СРЕДБИ
НОВАЦИ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

18

НОВАЦИ 2022

НОВАЦИ, 2023

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.163.3.09(062)

061.7:316.7(497.774)"2022"(062)

061.7:001(497.774)"2022"(062)

ПЕЛАГОНСКИ културно-научни средби Новаци : зборник на трудови 18 : Новаци 2022 / [главен и одговорен уредник Весна Калпаковска]. - Новаци : Пелагонски-културно-научни средби, 2023 (Битола : „Графо Пром“). - 223 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-66686-5-5

а) Пелагонски културно-научни средби -- Новаци -- 2022 -- Собири б) Македонска книжевност -- Собири

COBISS.MK-ID 61620485

Печатењето на Зборник на трудови 18 е поддржано од општина Новаци. Советот на Пелагонските културно-научни средби ја искажува својата срдечна благодарност.

СОДРЖИНА

Предговор кон Зборник на трудови бр. 18.	5
---	---

СВЕЧЕН ДЕЛ

Весна Калпаковска Пригодна реч кон 22 Пелагонски културно-научни средби	9
Стевче Стевановски Обраќање кон 22 Пелагонски културно-научни средби	11

ДОБИТНИЦИ НА ПРИЗНАНИЈА

Весна Калпаковска Славе Николовски Катин – добитник на Повелбата за животно дело	14
Биљана Т. Димко Виктор Бивел – добитник на наградата Златен клас за македонски вознес	18
Васко Гичевски Свртени кон делото – историјата во делата на Стале Попов.	20

ИСТОРИЈА, ГЕОГРАФИЈА, ЕТНОГРАФИЈА, СТОПАНСТВО

Душан Б. Симиќ Белешки за територијата на денешна Република Северна Македонија во кратките византиски хроники	27
Борис Ангелков, Лилјана Дојчиновски, Сашо Стојановски Историја на ветеринарната медицина и сточарството во Р.С. Македонија, со посебен осврт на Пелагонискиот регион, ветеринарната и сточарската дејност во битолската ветеринарна област за време на фашистичко-бугарската окупација во текот на Втората светска војна (1941-1944).....	37
Евгениј Литовски Пренесувањето на моштите на Гоце Делчев од Софија во Скопје и откривањето на неговиот споменик	52
Никола В. Димитров Услови и можности за развој на планински туризам во општина Новаци. ...	57
Цане Котески, Никола Димитров Етнографските и социјалните туристички мотиви како фактор за развој на туризмот во Република Северна Македонија	66

ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА, ПСИХОЛОГИЈА, ЕКОНОМИЈА, ОПШТЕСТВО

Снежана Алексиќ Станојловиќ Современото творештво за деца и млади денес	75
Осман Кадрну Гаранција на човековите права и Уставот на Република Северна Македонија	79
Марија Котевска Димовска, Валентина Димовска, Гоце Маркоски Психологија на конфликти и менаџирање со конфликти во организации.	92
Христијан Ациоски Дијалектните карактеристики во приказните на Цепенков.	103
Славе Николовски Катин Соња Лозановска – поетеса, публицист, естраден уметник и главен уредник на весникот „Македонија“ во Торонто.	111
Димитар Ѓорѓиевски, Аница Ѓорѓиевска Ликот и делото на Павле Павлевски.	118
Никола В. Ристевски Меѓу животот и глумата – кон ликот и делото на Ацо Стефановски.	127

УМЕТНИЧКИ И КНИЖЕВНИ ЗАПИСИ

Ѓорѓи Лазаревски Покрстување	133
Васил Тоциновски Тврдокорниот пелагониски човек на Добре Тодоровски – со примери од книгата раскази „Да беше поинаку“	143
Јованка Д. Денкова Адолесцентскиот роман „Името ми е Вивиен Ли“ од Ѓорѓан Петревски – мозаик на сите лица на младоста и животот	148
Петре Димовски За статијата „На патот за Битола“ од Херберт Кореј	162
Вера Стојчевска Антиќ Навраќање кон Ѓорѓи Лазаревски со најновото дело „Јана“.	170
Златко Жоглев Етички особини на женските ликови Јана и Рамона во книгата раскази „Јана“ од Ѓорѓи Лазаревски	174

ПРОЗНИ ЗАПИСИ

Божин Андоновски Незаборавни сеќавања.	181
Јован Ѓуровски Што му е човеков, мајко?!	190
Ѓорѓи Прчков Разговор со дедо ми	

<i>Извадок од романот „Рѓосани“</i>	194
Билјана Тодоровска	
Кој прв избега?	207

ПОЕЗИЈА -
КОПРИНЕНИ НИШКИ ОД ДУШАТА

Гордана Димовска	
Букви	213
Бисера Ѓуровска	
Дедо раскажува	214
IN MEMORIAM – Академик Владимир Костов	217

УСЛОВИ И МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ПЛАНИНСКИ ТУРИЗАМ ВО ОПШТИНА НОВАЦИ

Апстракт

Општина Новаци располага со повеќе услови за развој на туризам, но има скромни можности за примена на истиот. Во овој труд ќе бидат опфатени само условите и можностите за развој на планински туризам.

Генерално обработен е планинскиот релјеф и другите геоморфолошки облици во општината кои се главни услови и фактори за планински туризам². Утврдени се повеќе маркери - обележја каде може да се практикува планински туризам. Детектирани се подрачја и зони со можности, но и проблеми со кои може да се соочи општината при практикување на планински туризам.

На крајот во заклучокот наведени се препораки - совети со желба за нивно прифаќање и спроведување на стратегија и подстратегии со план за развој на планински туризам во Општина Новаци.

Клучни зборови: планини, планински подрачја, зони, планински патеки, планински дом, планинарско друштво, планински водичи, промоција

Abstract

The municipality of Novaci has several conditions for the development of tourism, but it has modest possibilities for its application. In this paper, only the conditions and possibilities for the development of mountain tourism will be covered.

The mountain relief and other geomorphological forms in the municipality, which are the main conditions and factors for mountain tourism, have been generally processed.

Several markers have been identified - landmarks where mountain tourism can be practiced. Areas and zones with opportunities have been detected, but also problems that the municipality may face when practicing mountain tourism.

Finally, in the conclusion, there are recommendations - advice with a desire for their acceptance and implementation of a strategy and sub-strategies with a plan for the development of mountain tourism in the Municipality of Novaci.

Keywords: mountains, mountain areas, zones, mountain paths, mountain home, mountaineering society, mountain guides, promotion

Вовед

Општина Новаци е една од поголемите општини во РС Македонија со 753 км² (поголеми општини се Прилеп, Кавадарци, Македонски Брод, Маврово и

¹ Д-р Никола В. Димитров, редовен професор на Факултет за туризам и бизнис логистика, и Факултет за природни и технички науки, студиска програма Географија, при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

² Трудот е извадок од книгата во подготовка на авторот на овие редови, со работен наслов „Битолско планинарство и планинари“.

Ростуша, Кичево и Битола) со 2648 жители (на 78 место, помали со население се општините Вевчани и Зрновци), со 855 домаќинства и 1395 станови (попис 2021, ДЗС) и густина населеност од 3,5 ж/мк² (најмала густина од сите 80 општини). Општината има 41 населба, од кои 17 се раселени, а 3 од нив (Биљаник, Суводол и Врањевци) и физички непостојат - целосно се уништени поради ископот на јаглен од РЕК - Битола. Во 2002 година, од вкупно 41 населба без жители биле 7 села, а денес, 2022 година од вкупно 38 населби во 14 нема население или 36,8% од вкупниот број населби.

Орографски гледано населбите во општина Новаци се распоредени во три зони: рамничарска со 10 села, ридска со 20 села и планинска зона со 7 села. Исто така, условно населбите во општината може да се поделат на рамничарски, ридско - планински и населби во пограничниот дел.

Вкупната аграрна површина на Општината е 75.000 ха од кои на обработлива отпаѓа 25.000 ха, пасишта 30.000 ха, шуми над 17.000 ха и 3.000 ха неплодно земјиште. Општината има извонредни услови за развој на земјоделство, сточарство и производство на здрава храна.

Мариовскиот дел од општината е еден од еколошки најчистите региони во Македонија, регион кој располага со огромни површини на пасишта, шуми, води, разновидност на животински и растителен свет како предуслов за развој на сточарство, пчеларство, билкарство и други капацитети за производство на еколошки здрава храна. Но и регион со свои специфични културни, етнографски, историски, географски и природни специфики, и регион со можности за развој на рурален или селски туризам, културно - историски, манастирски, планински, спортски, ловен и риболовен туризам и други селективни форми туризам.

1. Услови за развој на планински туризам

Генерално кога ќе се погледне природниот пејзаж на општина Новаци прв впечаток оставаат обработливите површини во рамничарскиот дел, потоа ридско планинскиот предел на Селечка Планина, и на крајот височините на планината Нице.

За развој на туризмот во општината прв приоритет е планината која нуди чиста природа - воздух, вода, почва. Веќе кога посетителот се определи да го посети чистиот планински простор, тогаш во туристичка понуда заедно се вклопуваат и рурален туризам, културно - историските споменици, манастирите, можноста да се лови, риболови, да се спортува или адреналински туризам (рафтинг на Црна Река, кањонинг на Градешка Река и сл.), џип сафари туризам - со оф роут возење, планински велосипедизам - вело тури, планинарски тркачки маратон и други селективни туристички форми.

Дел од наведените форми на туризам веќе се нудат и се дел од туристичката понуда на Мариово. Имено, досега на туристите им се нудат

следните активности: велосипедски туризам со две велосипедски тури („Кајмакчалан“ и „Добро Поле“, четири - пешачки тури, потоа цип сафари туризам, кањонинг по Градешка Река, ловен и рурален туризам.

Општината во текот на годината е посетена од разни туристи (домашни и странски), но не регистрира податоци за туристичка посета и ефекти од неа. Најчесто тоа се туристи кои се водени од агенции и други субјекти од туристички поорганизирани општина, а при тоа новачката општина нема информација ниту пак економски бенефит.

Општина Новаци располага со планински простор распореден на две планини Селечка и Нице.

Планината Нице е висока планина со највисок врв Кајмакчалан 2520 метри. Планината зафаќа вкупна површина од 689,4 км², од кои 357,4 км² над 1000 мнв, 82,2 км² над 1500 метри и само 10.8 км² површина над 2000 мнв. Должината на планината изнесува повеќе од 20 км. Познати врвови на планината се: Кајмакчалан 2521 м., Манастириште 2434 м., Нице 2361 м., Старков Заб 2223 м., Бело Гротло 2149 м., Старвин вис 1900 м., Бела Земја 1877 м., Старков Гроб 1875 м., Стефанец 1825 м., Сокол 1822 м., Кравица висок 1682 метри и други.

Планината настаната во палеозонкот а со раседнување целосно обликувана во среден терциер. Во геолошкиот состав преовладуваат палеозојски шкрилци, а во повисоките делови има мезозојски варовници. Со дејство на надворешните сили на неа се формирале помали и поголеми релјефни форми, од кои најистакнати се ледничките глацијални форми (циркови, валови и моренски материјал), потоа формите на флувијалната ерозија (кисури, кањони и други атрактивни облици), па флувиоденудациони облици (разни камени фигури), како и остатоци од вулкански релјеф (магматски карпи, гранитни карпи и сл.). Планината е богата со руди особено перлити - вулканско стакло, разни минерали, јаглен и др.

Планината Нице е значајна по богатството со шуми, планински пасишта, разновидна фауна. Нице е една од најбогатите планини со шуми во Македонија, со шумски фонд од над 15.000 хектари. Тоа се должи на фактот дека планината е многу слабо сообраќајно поврзана, далеку од главните патни правци односно речиси непристапна и воедно е многу малку населена, со малку постојани жители. Планината е богата со вода и располага со повеќе извори и речни текови. Од подножјето до највисоките делови на врвовите се сретнуваат и јавуваат сите флористички типови кои се распоредени на мал простор и тоа висински, од подножјето до врвот. Шумскиот појас е претставен со даб, бука и зимзелени иглолисни шуми. На Нице може да се најде познатиот бел македонски бор - молика. Планина Нице е една од најбогатите македонски планини со дивеч, што е исто така резултат на непристапноста, оддалеченоста, слабата населеност и

неповолната сообраќајна и патна поврзаност. Најчести претставници на животинскиот свет на Нице се: волкот, мечката, дивата свиња, сриата, дивата мечка, разни птици од кои најмногу орли, соколи, мршојади и др.

Селечка Планина е средно висока планина со највисок врв Висока 1471 мив. Планината има меридијански правец на протегање од север кој југ. Долга е околу 30 км, а широчината се движи меѓу 8 и 20 км. Во Општина Новаци се протега во должина од околу 20 км со највисок врв Цаула 1434 мив. Други врвови се: Гавран 1412 м., Гола Чука 1338 м., Смеч 1303 м., Голи Рид 1272 м., Бобиште 1269 м. Странште 1227 м. и други. Селечка Планина (со планински атар кој припаѓа на општина Новаци) со над 1000 мив има површина од 65 км². Таа е тесна и нераскиплива планина со каменит состав. Богата е со голем број на гранитни карпи со мошне интересни облици (печурки и други фигури). Располага со повеќе извори и мали реки, но поголем дел од нив во летниот период пресушуваат. Шумскиот фонд е мошне редок и е претставен со листопадни шуми од даб и леска, а на зарамнетите падини има и ниска тревна вегетација. Мошне е развиена речната ерозија и денудацијата при што се создале различни облици кои даваат привлечен изглед.

Вкупно во просторот на двете планини има 19 села со вкупен атар од 509 км² или 67,5 % од вкупната површина на општината. Во прилог на условите за развој на планински туризам ќе ги наведеме и следните податоци. Македонскиот дел на планинскиот масив на Нице Планина заедно со планинскиот масив на Селечка Планина (делот кој припаѓа на општина Новаци), со над 1000 мив има вкупна површина од 422 км², или 56% од вкупната површина на општината. Од тоа, површината со 1501 до 2000 мив изнесува 51 км², а со над 2000 мив само 8 км². Или, се вкупно македонскиот планински предел на Нице со надморска височина од 1501 до 2520 метри изнесува околу 60 км².

Само овие податоци се доволен услов (покрај претходно наведените селективни видови туризам), општина Новаци да започне со развој на планински туризам.

2. Можности за развој на планински туризам

За почеток, добро е да се спомене понудата за рекреативно планинарење, а за тоа во битолскиот дел од Мариово има можности. Имено, во мариовскиот дел на општина Новаци има два планинарески дома, во село Старавина и во село Скочивир. Овие два дома ретко се во функција и се управувани од страна на планинарески друштва кои не се од општина Новаци. Така, планинарескиот дом во Старавина е управувано од планинарески спортски клуб „Медикусе“ од Битола, (кој до пред десетина години организираше планинарески марш низ Мариово), а планинарескиот дом во Скочивир е управуван од планинареско друштво „18ти Август“ од Скопје (кое неколку пати организира планинарески марш Скочивир - врв

Кајмакчалан). Двата планинарски дома имаат капацитет да примат над 50 планинари.³ Добра основа за развој на планинарството ќе биде ако се изгради нов планинарски објект на повисока надморска височина, на место каде има вода, и ако се реновираат неколку напуштени караули како засолништа. (Види: Табела 1.)

Табела 1. Актуелни и идни планинарски објекти

рб	Вид на објект	Капацитет и други забелешки*
1.	Планинарски дом во село Старавина	Се наоѓа на 860 мнв. Располага со 2 соби и 15 кревети. Зградата е пораншна здравствена амбуланта. Со домот управува ПСК „Медукус“-Битола.
2.	Планинарски дом во село Скочивир	Се наоѓа на 590 мнв. Располага со 3 соби и 40 кревети. Зградата е поранешна караула на ЈНА, денес АРМ. Со домот управува ПД „18 Август“ - Скопје.
3.	Напуштени караули	Неколку локации ги предлагаме за планинарски домови и засолништа: караула над село Петалино 1000 мнв., место Копанки 1500 мнв (каде има вода), место Влашки колиби 1850 мнв, караула Стефанец 1860 мнв и летна караула Кајмакчалан 2200 мнв.
4.	Рекреативен парк Коњарка**	Предлагаме да се изградат неколку дрвени планински куќички со можност за ноќевање.

*Бројките се добиени од разговор со активни планинари на друштвата.

Во функција на планинскиот туризам можат да се користат и други објекти кои се дел од рурален, манастирски и ловен туризам. Имено, вакви објекти има десетина и сите се во планински простор.

Табела 2. Други објекти кои можат да бидат во функција на планинскиот туризам

рб	Вид на објект	Капацитет и други забелешки*
1.	Ловен дом „Нице“	Домот располага со 14 соби, и капацитет за 54 лица. Со ловиштето управува „Еуроимпекс“ - концесионер од 2010 до 2013 г.
2.	Ловечка куќа „Коњарка“	ЛРЗ „Пелагонија-Пелистер“. За ноќевање на ловци, и за одмор и рекреација на планинари и излетници. (ЛРЗ-Ловно Риболовно Здружение)
3.	Шумска куќа „Нице“	Шумската куќа располага со 4 соби и 16 кревети. Со куќата управува Шумско стопанство „Кајмакчалан“ - Битола. За ноќевање на работници - шумари. Може и за други но со претходна дозвола од дирекцијата.
4.	Конаци на Старавински манастир „Св. Атанасиј Велики“	Манастирот има 8 соби со капацитет за околу 30 лица. Со манастирот управува село Старавина
5.	Конаци на Трновски манастир Св. Димитриј. Околу 6 км од село Будимирци	Манастирот има 5 соби со капацитет за околу 20 лица. Со манастирот стопанува здружението „Трновчица - Будимирци“

³ На просторот на Општина Новаци до десетина години активности реализираше и планинарското друштво „РЕК“ - Битола.

6.	Скочивирски манастир „Св. Архангел Михаил“	Манастирот има 6 соби со капацитете за околу 30 лица. Со манастирот управува село Скочивир
7.	Бренски Манастир „Св. Илија“ с. Градешница	Манастирот има 2 соби со капацитето за околу 6 лица. Со манастирот управува село Градешница
8.	Грунишки манастир „Св. Петка“ село Груниште	Манастирот има 2 соби со капацитето за околу 8 лица. Со манастирот управува одбор од село Груниште
9.	Маковски манастир „Св. Петка“ село Маково	Манастирот има 4 соби со капацитето за околу 12 лица. Со манастирот управува село Маково
10.	Етно куќа „Кај мостот“ село Зовиќ, етно ресторан „Под Мостот“	Етно куќата располага со 4 соби со капацитет за околу 11 лица.
11.	Вила „Тереза“ село Зовиќ	Вилата располага со 2 соби со капацитет за 6 лица.
12.	Етно вила „Ацковски“ село Градешница	Етно вилата располага со 2 соби со капацитет за околу 6 лица.
13.	Етно куќа „Тео-Дор“ с. Градешница	Етно куќата располага со 2 соби со капацитет за околу 6 лица.

*Бројките се добиени преку интернет и со разговор - анкета со лица од наведените населби.

Сите наведени објекти (2 планинарски дома, 2 ловни куќи, 1 шумска куќа, 6 манастирски конаци и 4 етно куќи) се присутни во планинскиот дел на општина Новаци, со вкупен капацитет од над 60 соби за над 250 лица. За искористеност на објектите во текот на годината нема податоци.

Покрај горе изнесеното, за развој на планинскиот туризам неопходно е да се подобри инфраструктурата (каптирање извори и градба на чешми, маркирање на патеки, уредени места за рекреација, видиковци и сл.), поделба на планинарскиот предел во зони, маркирање на повеќе планинарски патеки, реновирање на шумски куќи и напуштени караули, градба на планинарски дом во место каде има доволно вода и атрактивен простор и друго.

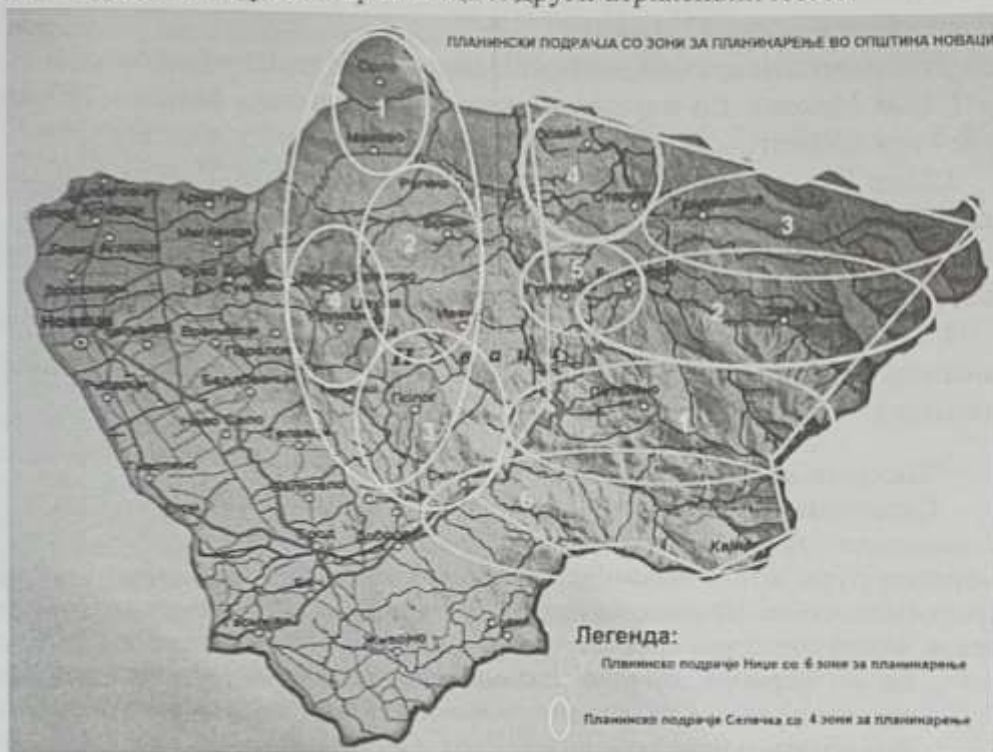
Врз основа на наше истражување, предлагаме две планински подрачја и 10 зони за планинарење со уредени места и маркирани планинарски патеки:

Планинско подрачје Нице со шест зони за планинарење со уредени места и маркирани планинарски патеки:

1. Зона Скочивир. Со уредени места и две маркирани планинарски патеки. Прва планинска патека од село Скочивир - Ловечка куќа Коњарка - врв Кајмакчалан. Старт на патеката рекреативен центар „Коњарка“, а целта е врвот Кајмакчалан 2520 мнв. Должината на целата патека во еден правец е 24,5 км. Од село Скочивир до врв Кајмакчалан должина на целат патека во еден правец е 30 км. Висинска разлика од 1930 м. Значи мора некаде да се преноќева. Најчесто тоа е во летната караула Кајмакчалан. Наш предлог е да се изгради планинарски дом во местото Копанки 1500 мнв. Во ова зона има шумска куќа, неколку напуштени караули, неколку спомен обелжја.

капела, костурница, атрактивна речна долина на река Коњарка со своите притоки и друго.

Втора патека од село Скочивир 590 м. - манастир Св. Архангел Михаил - Рудина - Смилова Глава / Кофчегот - Вртешка 1272 м., - Шипково (разрушена караула) - Старков Гроб 1876 м. - караула - Орнички Ливади - Сива Стена - Старков Заб 2223 м., и назад по истата патека. Должина 30 км. Висинска разлика 1633 м. Во оваа зона има манастир, неколку напуштени караули, долина на река Страшница и други атрактивни места.

Карта: Планински подрачја со зони за планирање во општина Новаци

2. Зона Будимирци. Со маркирана планинарска патека Будимирци, 840 мнв - манастир Св. Димитрија - Ловиште Нице - врв Нице 2360 м. и назад. Должина на патеката 22 км, висинска разлика 1520 метри. Во оваа зона има Ловен дом и ловиште, манастир, повеќе атрактивни речни долини на реките Голема Река, Лешница, Трновчица, Мала Река, Белица и Бела Река со своите помали притоки.

3. Зона Градешница. Со маркирана планинарска патека Градешница, 855 мнв - врв Кравица 1682 м. - Добро Поле 1813 м. - врв Сокол 1822 м. и назад. Должина на патеката 24 км, висинска разлика 967 метри. Во ова зона има шумска куќа, напуштена караула, доста атрактивна речни долини има Градешка Река и реката Лешница.

4. Зона Старавина. Со маркирана планинарска патека Старавина 855 м - Зовиќ-Градешка Река-Чагор и назад. Должина на патеката 16 км.

5. Зона Будимирци. Со маркирана планинарска патека Будимирци - Груништа- Црна Река и назад. Должина на патеката 10 км. Во ова зона има шумска куќа, напуштена караула, атрактивни речни долини на Бела Река или Белица, Голема Река и други.

6. Зона Скочивир. Со маркирана планинарска патека Скочивир 585 м - Река Страшница - Старков Гроб 1876 м - и назад. Должина на патеката 14 км, висинска разлика 1291 метар.

Планинско подрачје Селечка Планина со четири зони и патеки:

1. Зона Маково. Со маркирана планинарска патека Маково 720 мнв - Орле - врв Бобиште 1265 м. и назад. Должина на патеката 12 км.

2. Зона Рапеш. Со маркирана планинарска патека Рапеш 660 мнв - Брник-Ивени-врв Чаула 1434 м - Рапеш. Должина на патеката 18 км.

3. Зона Скочивир. Со маркирана планинарска патека Скочивир 585 мнв - Полог-врв Чаула 1434 м и назад. Должина на патеката 16 км.

4. Зона Орехово. Со маркирана планинарска патека Орехово 725 м - манастир Св. Ѓорѓи - Грумази - врв Чаула 1434 м. - Орехово. Должина на патеката 15 км.

Заклучок со препораки

Сите податоци говорат дека Општина Новаци има одлични природни услови за планински туризам. Планинскиот дел од општината има делумно изградена инфраструктура, што е недоволно за практикување на стационарен планински туризам и посета на планинскиот предел. За подобра и поорганизирана туристичка посета, покрај подобрена инфраструктура, го препорачуваме и следното:

- да се формира локално планинарско спортско друштво или друго здружение кое ќе го менаџира планинскиот туризам и другите форми на активен туризам во општината, и тоа преку организирање на планинарски маршеви и други активности;
- подготовка на туристичка стратегија со подстратегија за планински туризам и акционен план на активности;
- општинско одделение одржлив туризам и прибирање на туристичка такса;
- активна соработка со туристички агенции и туристичка промоција на општината;
- организирање на обуки за маркирање на патеки и обуки за локални водичи;
- публикување на печатен и електронски туристички промотивен материјал за видовите туризам во општината и др.

Литература и други извори:

1. Мариово - комплексни географски истражувања (1984). Географски факултет, Скопје
2. Александар Стојмилов (2003). Физичка географија на Македонија, Скопје
3. Марио Шаревски (2011). Планински врвови во Македонија, Единствена Македонија, Скопје
4. Трајко Огненовски, (2007). Општина Новаци, монографија, Новаци.

5. Никола В. Димитров и Трајко Огненовски (2009). Битолски регион - население и населби, Битола
6. Ѓорѓи Лазаревски (2014). Исчезнати и раселени населби во Општина Новаци, МНД, Битола
7. Благоја Маркоски (1995). Хипсометрија на просторот и населеноста во Република Македонија. Македонска ризница. Скопје
8. Цане Котески (2011). Сливот на Црна Река, Прилеп
9. Јелена Павловска, Наташа Никќифоровиќ, Огнен Коцевски (2011). Карта на верски објекти во Македонија, Менора, Скопје
10. Никола В. Димитров (2021). Планински туризам, УГД, Штип
11. Туристичка карта на Општина Новаци, Триманс, Скопје
12. Републички геодетски завод (РГЗ) (1982). СР. Македонија низ катастарска евиденција, Скопје
13. Топографска карта, размер 1:50.000 Лист Кајмакчалан 1 и 2; Лист Прилеп 3 и 4, ВГИ - Београд, 1971 г., дополнета 1986 г.

Интернет веб страни:

- <https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStatPopisiPopis2021>
- <https://novaci.mk/index.php/mk/>
- <https://ruraladventure.mk/mk/dobredojdovte-vo-mariovo/>
- <https://ruraladventure.mk/mk/peshta-mariovo/>
- <https://ruraladventure.mk/mk/dobro-pole-tura/>
- <https://ruraladventure.mk/mk/zovikj-tura/>
- <https://www.euroimpex.com.mk/>
- <http://www.huntinginmacedonia.com.mk/>
- <http://www.huntinginmacedonia.com.mk/lovishte-nidze>
- <https://macedoniahunting.com/lovno-ribolovno-zdruzenie-pelagonija/>
- <https://www.fpsm.org.mk>
- <https://planinarskipateki.mk>
- <https://makpetrol.com.mk/planinari/ReportsMk/Kajmakcalan>
- <https://makpetrol.com.mk/planinari/TopoMaps.asp>
- <https://issuu.com/mkdsumi/docs/monografija>
- <http://www.mkdsumi.com.mk/index.php>
- <http://www.mkdsumi.com.mk/publikacii.php?a=0&page=10>
- https://s-travel.mk/dvodnevna_ekskurzija_mariovo/
- <https://www.kajak.mk/smestuvanja/site/>

ISBN: 978-608-66686-5-5